

УДК 327(729.1)''1962''
327(477)''2013/2019''
DOI: 10.5937/polrev75-43195
Монографска студија

*Сања Стошић**

Институт за политичке студије, Београд

КУБАНСКА И УКРАЈИНСКА КРИЗА У СВЕТЛУ ГЛОБАЛНЕ ГЕОПОЛИТИЧКЕ ДИНАМИКЕ

Сажетак

Геополитичко сучељавање Русије и Запада, односно Русије и Америке, чији корени сежу у прошлост, а последице се рефлектују како на актуелни тако и на будући светски геополитички пејзаж, детерминисано је не само супротстављеним геоекономским интересима поменутих великих сила, него и идеолошким размимоилажењем и цивилизацијским расколом између њих. Полазећи од премисе да је Кубанска ракетна криза (1962) подржана руским нуклеарним наоружањем деловала као катализатор преобликовања дотадашњег међународног система биполарне природе у потоњи униполарни, оличен у хегемонистичкој владавини САД као доминантне суперсиле, циљ овог рада је да компаративном анализом укаже и на катализаторске одлике Украјинске кризе, односно актуелног оружаног сукоба Русије и НАТО снага предвођених тзв. колективним Западом, тј. превасходно Америком. Наиме, као и Кубанска криза, Украјинска криза се рађа у духу постхладноратовског контекста са потенцијалом да ескалира у фатални, нуклеарни рат масовног уништења, и истовремено делује као генератор убрзане реконфигурације постојећег светског поретка успостављеног на глобалном прекомпоновању равнотеже снага и мултиполарности. Као закључак рада намеће се питање особености кризе у Украјини и рехабилитације

* sanja.stosic@ips.ac.rs

нацистичке идеологије, као и геополитичке перспективе Европе и Евроазије, и уопште новонасталих односа између Истока и Запада.

Кључне речи: Кубанска ракетна криза, Русија, САД, Хладни рат, Украјина, Европска унија, НАТО, геополитика, Евроазија, мултиполарност

УВОД

Кубанска ракетна криза, позната и као Карипска или Октобарска криза 1962., везује се за период након Другог светског рата (1939–1945), тј. време Хладног рата (1947–1991) које је обележено индиректним сукобима и затегнутим односима између Совјетског Савеза (СССР) и Сједињених Америчких Држава (САД) као две главне хегемонистичке државе. Наиме, корен раскола Русије и Запада свакако потиче од супротстављених цивилизацијских идентитета као кључних фактора у формирању геополитике било које нације. У том смислу, конфронтација Русије и Запада јасно је обележила период Другог светског рата ако се има у виду и чињеница да су највеће америчке корпорације и најбогатији амерички индустријалци директно подржавали нацистички режим, финансирајући ратну машинерију Трећег рајха која је изискивала енормну пљачку готово целог света, као и присвајање руских ресурса, бесомучно убијање народа и поробљавање радне снаге са Истока. Осим потоњег Маршаловог плана помоћи Европи усмереног заправо ка ширењу америчке економске хегемоније (Нај 2006, 113–114), у прилог овој чињеници иде и тврдња по којој су, у односу на остале велике силе, САД биле једина земља коју је рат учинио богатијом, уместо сиромашнијом (Кенеди 2007, 43). Иначе, сам појам Запада утемељен је у време Другог светског рата као социјални феномен западноевропске цивилизације, идеологије либерализма и обједињења држава Западне Европе и Северне Америке, односно принципима геополитичке таласократије, атлантизма, офанзивног реализма, трговине, конкурентности и несталности. Насупрот томе, Русија, као суштински различит социјални феномен, развила се на тлу Евроазије и у контексту византијске цивилизације и њеног додира са народима континенталне Европе и континенталне Азије, тј. на геополитичким принципима дефанзивног реализма, конзервативизму и телурократији (Перишић, Кајтез 2015, 55–56).

Стога, иако је послератни период започет савезништвом СССР, Велике Британије и САД, касније ово раздобље карактерише хладноратовски контекст нестабилности међународних односа између великих сила, односно између САД и СССР, када поменуте суперсиле теже да учврсте не само своју геостратегијску надмоћ него и прошире свој идеолошки утицај на супротстављене светске блокове.¹ У том смислу, након Другог светског рата, ослањајући се у спољнополитичком смислу на Труманову доктрину као стратегију обуздавања ширења утицаја СССР, САД су се окренуле Латинској Америци, што је стратешки био логичан потез ако се има у виду чињеница да је управо захваљујући помоћи америчких војника 1898. Куба изгубила статус шпанске колоније. Као држава која је уско повезана са америчким интересима или тзв. америчко двориште, самим уставом Кубе из 1901. године дефинисани су услови за америчку војну интервенцију у датом моменту, као и за консеквентно успостављање поморских база у Гвантанаму (Stosic 2022, 78–79).² Истовремено, близина Кубе Флориди као трећој граници САД одредила је овај простор западне хемисфере као геостратешки важан, будући да је експанзија комунизма у пределу Кариба угрожавала Монроову доктрину америчке хегемоније,³ а како су обе велесиле

¹ Ширење социјалистичке идеологије у многим земљама Африке, Азије и Латинске Америке допринело је нестабилном геополитичком окружењу јер су се државе делиле на капиталистичке или комунистичке. У контексту Хладног рата, Вашингтонским уговором формиран је 1949. године НАТО у који су осим САД ушли и Велика Британија, Француска, Канада, Италија, Белгија, Холандија, Норвешка, Исланд и Португалија. Према уговору овог војног савеза, напад на било коју земљу чланицу значио је исто што и напад на сам савез, односно све државе чланице савеза. Са друге стране, 1955. године склопљен је Варшавски пакт као уговор о пријатељству и сарадњи између СССР и источноевропских држава. На тај начин, свет је подељен на два војнополитичка блока који су тиме стекли моћ да на територијама других земаља оснивају сопствене војне базе, контролишу владе, експлоатишу земље у развоју и гуше антиколонијалне и ослободилачке покрете (Јевтић, Радојевић 2021, 144).

² Простор залива *Guantanamo* под контролом САД од кубанско-америчког споразума из 1903. године.

³ Доктрина америчког председника Џејмса Монроа (*James Monroe*), позната и као „Америка Американцима”, представља стратешки концепт оријентисан преваходно ка западној хемисфери која географски подразумева целокупан амерички континент, а који је доминирао спољном политиком САД током XIX и скоро целог XX века. У том смислу, Монроова доктрина примењивана је у војно-политичком табору НАТО у циљу заштите права атлантског хегемона да интервенише на територији одређене државе уколико постоји процена о неопходности одбране властитих интереса, али не само унутар постојећег блока НАТО држава, већ било где у свету. На тај начин, а у складу са различитим стратешким циљевима новијих историјских прилика, Монороова

настојале да прошире свој идеолошки утицај ван својих граница, након Другог светског рата њихов интерес био је измештен у земље Трећег света које су заправо биле посреднице на чијем тлу су се водили тзв. прокси-ратови (*proxy wars*) финансирани и оружјем снабдевени од стране једне од две сукобљене силе поменутог биполарног света.⁴

Иако је Вашингтон у погледу нуклеарног наоружања био и квалитативно и квантитативно супериорнији од СССР, у жељи да демонстрирају своју надмоћ и прошире своју сферу утицаја, САД су у бази код Измира у Турској и у бази око Барија у Италији, 1961. године поставиле ракете средњег домета које су за кратко време могле да униште главне индустријске центре СССР, као и саму Москву. Реципрочни одговор на овакву безбедносну претњу СССР био је тајно постављање лансирне рампе за бојеве главе и балистичке ракете средњег домета на Куби 1962. године, способне да погоде мете широм САД, укључујући и Вашингтон. Осим тога, непостојање општег мировног споразума након Другог светског рата омогућило је склапање савеза између СССР и Кубе (1955–1961) када је Никита Хрушчов (*Nikita Khrushchev*) одлучио да комунистичком режиму на Куби пружи војну и економску помоћ против покушаја САД да након Револуције Фидела Кастра (*Fidel Castro*) 1959. године насилно одрже Батистин (*Fulgencio Batista*) диктаторски режим. На тај начин дошло је до драстичне ескалације тензија између две највеће нуклеарне силе XX века, односно САД и СССР, као носилаца поморске и територијалне моћи. На глобалном плану оваква ситуација је изгледала као увертира у нуклеарни холокауст. Ипак, због чињенице да је у међународном систему биполарне природе, заснованом на нуклеарном потенцијалу, победа у било ком тренутку у Трећем свету против Вашингтона могла да доведе до победе Москве у Хладном рату и обратно, односно представљала је одмеравање снага између суперсила, највећа криза XX века решена је путем споразума и преговора, а не конвенционалним оружаним сукобом.

Међутим, у складу са западном идеолошком и хегемонистичком политиком, САД су наставиле експанзивну политику НАТО и других

доктрина је модификована, те ју је могуће сматрати својеврсним темељем глобалне интервенционистичке дипломатије САД (видети Вигњевећ 2020).

⁴ Израз прокси рата који се води преко посредника и у коме се државе не сукобљавају директно, већ путем финансијске и војне подршке друге земље или војне групе које воде рат, смислио је Збигњев Бжежински (*Zbigniew Brzezinski*). Иначе, сада се овакав тип ратовања спроводи и на територији Украјине, о чему ће детаљније бити речи даље у раду.

западних структура према бившим чланицама Варшавског пакта, а потом и европским земљама бившег СССР. Дух ове политике јасно се испољио у кршењу Споразума о антибалистичким ракетама (САР) из 1972. који су САД и Совјети потписали током Хладног рата како би ограничили развој противракетне одбране коју је Пентагон желео да промовише, а до чега је дошло крајем 2001. године, тј. у време Бушове администрације када је заправо Вашингтон промовисао нову нуклеарну доктрину унилатералног загарантованог уништења којом је ставио у први план право Америке на офанзивни нуклеарни напад, при чему је прва мета наравно била Русија, а затим Кина.⁵

Не прихватајући да је након колапса совјетске империје Русија после деведесетих година прошлог века под вођством председника Владимира Путина (*Владимир Владимирович Путин*) ипак успела да се консолидује, као и да је након редефинисања националног идентитета политичко-економски стабилизована Русија кренула путем повратка некадашњег статуса неупитне велесиле, а у жељи да Русији опет наметну стратешку супериорност и дестабилизује је, САД су посебно од 2002. године прешле у фазу агресивне хегемонистичке политике, укључујући бивше комунистичке земље источне Европе у НАТО, затим изазивајући грађански рат у Украјини, као и бројне друге провокације у виду спољног интервенционизма и мешања у унутрашња питања Русије, па све до изградње база ракетног штита у НАТО чланицама у Румунији и Пољској, као и на далеком Истоку, тј. у Јапану и Јужној Кореји.

У том смислу, иако је почетком XXI века Русија настојала да одржи своју оријентацију ка Западу, под вођством председника Путина у прве две деценије XXI века дошло је до нове епохе у политичкој култури Русије коју одликују процеси политичке стабилизације и консолидације патриотског дискурса заснованог на повећаном извозу енергетских ресурса и развоју националне безбедности, као и повратку Русије као глобалне силе на међународном плану. Свест о посебности Русије и њеној различитости у односу на Запад јавно је промовисана од стране политичке елите, тј. од времена другог мандата председника Путина.⁶ Заправо, од друге Путинове администрације,

⁵ Бушова администрација отворила је врата Пентагону и НАТО да Русију окруже ракетним штитовима усмереним ка лансирним тачкама руског нуклеарног арсенала.

⁶ Упоредо са свешћу о посебности руске цивилизације, постепено је уоквирена идеја о Русији као супротном геополитичком полу у односу на Запад (видети Election program of the party "United Russia" 2007).

тј. током 2009. године, односи између Русије и САД се све више заостравају, а Русија постепено превазилази своју улогу извозника сировина и капитала и, осим економске и финансијске сарадње са Западом, истовремено се окреће Истоку, следећи померања глобалне привреде након финансијског краха 2008. године у САД, а потом и 2012. у ЕУ. Почетком Путиновог трећег председничког мандата, а у потрази за својим правим позиционирањем еквивалентном глобалној сили, Русија учвршћује односе са Кином и другим међународним актерима, а након референдума на Криму 2014. године долази до потпуног раскола у односима две велесиле. Како је „Кримско питање” директно повезано не само са политичко-безбедносним питањем ситуације Црноморског региона, него и глобалним безбедносним питањем оличеним у конфронтацији Истока и Запада и потенцијалним почетком Трећег светског рата, у надлазећем периоду америчко геополитичко деловање удаљава Русију од Европе и усмерава је ка евроазијским интеграцијама у односу на некадашње западноевропско-америчко партнерство. Наиме, суочена са директним безбедносним претњама због ширења НАТО на исток и постсовјетске државе, имајући у виду пре свега позиционирање страних снага и офанзивног наоружања у близини својих граница, од три Балтичке земље – Литваније, Летоније, Естоније – до Пољске, Румуније и Бугарске, Русија 24. фебруара 2022. године покреће „специјалну војну интервенцију” у Украјини.

Сматрајући да геополитичко преобликовање светског поретка подразумева процесе дугог трајања и одређене законитости, као и да са аспекта сукоба велесила повратак у прошлост заправо није ништа до прозора у будућност, као и да нас историја учи путем аналогича, односно има моћ да укаже на могуће последице актуелних ситуација које се могу поредити са одређеним догађајима из прошлости, оживљавање војно-економског империјализма Русије, засновано на успостављању нуклеарног примата⁷ и државног монопола над нафтно-гасним сектором од 2004. године, подударило

⁷ Појам нуклеарног примата подразумева могућност извођења првог нуклеарног напада без могућности одмазде, тј. еквивалентног нуклеарног одговора. Реч је заправо о унилатералној војној надмоћи којој офанзивна политика Пентагона тежи још од педесетих година, када је СССР тестирао своју прву хидрогенску бомбу и интерконтиненталну балистичку ракету. Као одговор на константан развој америчког нуклеарног наоружања и стварање нових лансирних локација, од 2002. године Путин је усмерио производњу војно-истраживачког сектора Русије ка унапређивању нуклеарног потенцијала способног да парира САД и чланицама НАТО и неутралише

се са војно-економским опадањем САД,⁸ али и јачањем/слабљењем других сила на геополитичкој сцени. Из свега наведеног јасно је да је актуелна ситуација у Украјини слична ситуацији из времена Кубанске кризе, као и да је, као и сукоб на Куби, ратни сукоб у Украјини последица промене геополитичких односа снага међу империјама, те да украјинско питање није само украјинско, него међународно, чиме је за његово разумевање неопходна анализа ширег контекста, везана не само за питање геополитичке перспективе Русије на простору Евроазије, већ и питање опстанка Европе као геостратешког попришта две нуклеарне велесиле на светској сцени.

КУБАНСКА КРИЗА КАО ГЕНЕРАТОР ПРЕОБЛИКОВАЊА БИПОЛАРНОГ СВЕТСКОГ ПОРЕТКА

Систем међународних односа у Хладном рату почивао је на биполарном моделу равнотеже снага и моћи две суперсиле: САД као апсолутног хегемона западног, капиталистичког света и СССР као доминантног лидера социјалистичког лагера. У таквом поретку, динамика хладноратовских сукоба превазилазила је оквире идеолошког контекста, преламајући се како на економско-политички тако и на безбедносни план доминантних геополитичких актера. У том смислу, национална безбедност САД и СССР подразумевала је константно надјачавање у погледу повећања војне моћи и примене стратегије проширеног одвраћања ради привлачења или одбијања других земаља и заштите заједничких интереса путем склапања војних савеза. Иако су заправо одмах након завршетка сукоба 1945. год. формирана два блока супротстављених страна, након Стаљинове смрти 1953, односно доласком Хрушчова (1953–1964) који је верујући у реформе и пацифистичку политику распустио Стаљинове логоре, на међународној сцени је наступио период попуштања тензија познат у дипломатском речнику као детант или *detante*. У том смислу, СССР је иницијално приступао прагматично револуционарним покретима Трећег света, попут оног на Куби, не тежећи да прошири комунистички утицај ван граница совјетске окупације на Западу, или

претње настале размештањем америчког глобалног штита. У ту сврху Русија је развила Сармат, затим Кинжал и Авагар, као и друге типове модерног нуклеарног наоружања.

⁸ Осим финансијског краха 2008. године, дешавања у Ираку, Авганистану и Сирији јасно су показала војну слабост САД.

пак, кинеске интервенције на Истоку.⁹ Заправо, биполарна динамика антагонистичких идеологија (комунистичке и капиталистичке) оличена у односима између Истока и Запада и потпомогнута трком у наоружању, скренула је у правцу заоштравања због постојећих неслагања у погледу Берлина као интересне сфере (Kennedy 2011, 110).

Наиме, империјална политика САД и Велике Британије стратешки је била усмерена ка Пацифику, те јој је природни непријатељ у Европи био Совјетски Савез, а не Немачка. Подељена Европа, а потом и подељени Берлин 1961. године, као могући коридор Гвоздене завесе путем кога је Запад економски јачао,¹⁰ био је геостратешки веома важан за обе суперсиле које су се плашиле чињенице да би уједињена Немачка могла да се удружи са њиховим противником, чиме би било која од страна стекла одлучујућу војно-индустријску и економску надмоћ. Стога, циљеви „мирне коегзистенције” или „заједничке хегемоније”, дипломатских преговора Вашингтона и Москве, које су водили амерички председник Двајт Ајзенхауер (*Dwight Eisenhower*) у Кемп Дејвиду и премијер СССР Никита Хрушчов, пропали су 1960. године када је оборен амерички шпијунски авион У-2 док је летео изнад територије Совјетског Савеза (Stosic 2022, 80–81). Пошто се инцидент одиграо уочи самита у Паризу на коме је требало да се окупе совјетски и амерички лидери, а председник Ајзенхауер није упутио извињење Хрушчову, не само да је пропала идеја о самиту, већ су Совјети почели да размишљају о могућности проширења свог утицаја на латиноамеричке земље (Linares Martínez 2009, 86-89).

У складу са неоколонијалном и империјалистичком политиком САД, председник Ајзенхауер подржавао је кубанског генерала Фулхенсија Батисту који је био на власти (1940–1944), али је од 1952.

⁹ Велики број национално-ослободилачких покрета у Азији, Африци и Латинској Америци, дошао је на власт сопственим снагама, односно без директног учешћа комунистичких партија (видети Hobsbawm 2009, 211).

¹⁰ Непросредно пред крај Другог светског рата, шеф нацистичке пропаганде Гебелс (*Goebels*) је упозорио на могућност да Совјети окупирају целу источну и југоисточну Европу, чиме би се над овом територијом спустила тзв. Гвоздена завеса (Goebels 1945, 1). Убрзо је овај термин популаризовао британски премијер Винстон Черчил (*Winston Churchill*), користећи га да би означио градове централне и источне Европе који су под совјетском интересном сфером У том смислу, док је постојала Гвоздена завеса, земље *источне Европе* и многе у *централној Европи* (осим *Западне Немачке, Лихтенштајна, Швајцарске* и *Аустрије*) биле су под политичким утицајем *Совјетског Савеза*, док су земље западне и јужне Европе примењивале принцип тржишне економије и демократске владавине, као и чланство са САД у НАТО (осим неутралне Швајцарске, Лихтенштајна, *Шведске, Финске* и *Ирске*).

као трајни диктатор учврстио владавину терора и дубоки јаз између богатих и сиромашних. Овакво стање довело је до организовања марксистичке гериле, на чијем челу је био Фидел Кастро који се борио против режима од 1953. до 1959. године. Иако у почетку није био комуниста, већ националиста, како би заштитио патриотске и личне политичке интересе, Кастро се окренуо комунистичкој идеологији и Совјетима.¹¹ Наиме, по доласку на власт, Кастро се сукобио са америчким економским интересима, јер иако је кубанска економија била релативно развијена, зависила је од продаје шећера САД.¹² Осим тога, у циљу заштите сопствених интереса, северноамеричка администрација је након Кубанске револуције 1959. представљала контрареволуционаре као „борце за слободу”, не либећи се да дискредитује пресуде Револуционарних судова Кубе као нелегитимне и осветничке. У том смислу, почетком шездесетих година САД су против СССР на Куби шириле снажну антикомунистичку пропаганду, али су у реформаторском духу нове револуционарне владе усвојене економске мере опречне америчким интересима попут национализовања америчких компанија. Заправо, оно што је довело до дефинитивног заокрета ка савезу са Совјетима јесу биле експлоататорске економске мере које су САД примењивале на Куби. Наиме, Кастроу су била неопходна страна улагања да би економију учинио одрживом, те се у потрази за кредитима и новим купцима окренуо Совјетима који су 1960. са Кубом закључили трговачки споразум који је Куби омогућио куповину руске нафте.¹³

¹¹ Совјети су почели да шаљу новац, оружје и војно особље на Кубу од 1960. год., односно одмах након Кубанске револуције када је формиран тајни савез и делегација Народне социјалистичке партије се састала у Москви са члановима Секретаријата Совјетске комунистичке партије и са маршалом Соколовским (*Vassili Sokolovski*) како би добила подршку Кремља као свог новог савезника.

¹² Кастризам или фиделизам развио се под утицајем аргентинског марксизма Че Геваре (*Che Guevara*). Наиме, од почетка Хладног рата, латиноамерички комунисти су били против фашизма и империјалистичке политике САД и желели су да се ослободе економског ропства. Осим тога, у време Кубанске револуције у више латиноамеричких држава дошло је до смене режима војне диктатуре цивилним владама. Иако су САД веровале да ће успети да одрже контролу над Кубом због њене зависности од трговине шећером и проамерички оријентисане више средње класе, Кастро је спровео реформе које нису биле у складу са корпоративним америчким интересима, а када су се проамерички оријентисани Кубанци определили за егзил, САД су одлучиле да предузму радикалније мере (Painter 2002, 77).

¹³ Убрзо је Куба успоставила дипломатске односе са Москвом и почела је да купује оружје од СССР и других комунистичких земаља, а Кастро је осудио америчка права на поморску базу Гвантанамо.

Истовремено, готово све америчке фирме, као што су *Texaco*, *Esso* и *Shell*, које су биле традиционални добављачи нафте на Куби, донеле одлуку да прекину испоруку и не прерађују сирову нафту купљену од СССР након одбијања САД да је прода Великим Антилима. Стога, као одговор на ове догађаје, Кастро је спровео реформе којима је започео процес национализације нафтних и шећерних компанија и њихових рафинерија, а на уштрб економских интереса Вашингтона. Са истим циљем, Кастро је наставио да бојкотује сав северноамерички увоз на Куби, блокирајући тако претензије Беле куће да Куба остане економски поробљена и у служби америчких империјалних циљева укидањем квоте на шећер и довођењем на тај начин кубанске нације до хаоса, глади и најзад предаје (Marín 2016, 21-32).

Оваква ситуација је резултирала прекидом дипломатских односа између Кубе и САД. Истовремено, северноамеричка администрација у Мајамију суочила са великим бројем политичких избеглица са Кубе и њеном потенцијалном сарадњом са просовјетским режимом. Наиме, близина острва карипским државама, а посебно Флориди, погодовала је ширењу комунизма широм континента, што је за САД представљало недопустиву слабу тачку, јер би лоцирање балистичког оружја на кубанској територији имало домет чак до Амазоније, а проласком кроз Панамски канал саботирало би не само америчку економију, већ и тајну обуку кубанских емиграната у припреми за боре против Кастра. Третирајући Кастрову владу као нелегитимну, тадашњи републикански председник Ајзенхауер је одобрио опсежан план ЦИА за терористичке мере против Кубе и Ајзенхауерова администрација је војно обучавала кубанске емигранте да би 1961, под режимом новог демократског председника Џона Кенедија (*John Kennedy*) била покренута и инвазија у Заливу свиња (*Bahía de Cochinos* или *Playa de Girón*) са циљем свргавања Кастра.¹⁴

¹⁴ Почетком 1960. САД су уз помоћ ЦИА помагале кубанске емигранте. На Флориди су политички дисиденти основали политички одбор са циљем да једног дана његови чланови оформе кубанску владу, док су у Гватемали обучавани мањи одреди ради повратка на Кубу и покретања герилског рата. Иако САД у почетку нису планирале директно војно учешће, убрзо је тактика промењена и уместо инфилтрације плаћеника направљен је план о инвазији острва уз подршку ваздухопловних војних снага САД. Истовремено, америчка администрација је уверавала контрареволуционаре да ће их при копненом нападу на Кубу подржавати до победе, што није био случај. Инвазија се завршила потпуним неуспехом, а кубанска влада је остварила не само војни већ и политички тријумф, јер је Кастро искористио прилику да елиминише своје противнике и отворено успостави комунистичку диктатуру на острву (Calvocoressi 2003, 813-814).

Након неуспеха у Заливу свиња, као основи за развој Октобарске кризе, америчка администрација се нашла у тешкој дипломатској позицији и Кенеди је морао да избегне директну конфронтацију са Кубом, планирајући истовремено инвазију на Кубу и смакнуће Кастра. С тим циљем, Кенеди је организовао нову субверзивну операцију *Mangosta* у којој је уместо кубанских емиграната требало да учествују америчке војне снаге. Такође, упоредо са војним припремама, Кенеди је покренуо антикампану против Кубе ради постизања њене потпуне изолације на међународној сцени, а у својој ратно-хушкачкој реторици позвао се на феномен разбојништва не би ли дестабилизовао и блокирао сваку врсту побуне и осуде од стране светског јавног мњења. Како био оправдао војну интервенцију Беле куће и америчко мешање у унутрашњу политику Кубе, Кенеди је покушао да легитимизује субверзивну унутрашњу оружану контрареволуцију представљајући је као последицу грађанског рата између присталица кубанске владе и организоване опозиције, али је и отишао корак даље, и кршећи правила међународног права покушао је да протера Кубу из Организације америчких држава (ОАД). У истом циљу, Кенеди је покренуо пројекат *Алијансе за напредак*, изјављујући да комунистички агенти имају базу на Куби, а из његове изборне реторике оштро уперене ка комунизму, као „незаситом систему светске доминације”, било је очигледно да не постоји могућност плодног преговора (Stosic 2022, 82). У духу заостравања кризе, 1961. године у Турској, која је била члан НАТО, распоређено је 15.000 ракета средњег домета које су имале моћ да униште цео европски део Совјетског Савеза, стижући буквално за пет минута до Кијева и Харкова, а за 10–12 и до саме престонице СССР (Gaddis 1997).

Видевши припреме за велике војне вежбе у области Кариба, и кубанско и совјетско руководство схватило је планове Вашингтона. Из тог разлога, Кастро је желео да војно ојача Кубу и одврати САД од директне акције, док су Совјети, на седници Савета одбране, у оквиру тајне операције зване *Анадир*, као реципрочну меру предложили распоређивање совјетских трупа, нуклеарних пројектила, авијације, тенкова, ракетних система и флоте на територији Кубе, пошто су захваљујући сателиту који се налази у близини северноамеричких обала, успели да прескоче појас којим су Американци и њихови савезници намеравали да опколе СССР.¹⁵ Иако је у септембру 1962.

¹⁵ Одлука о инсталирању ракета на Куби била је резултат споразума Хрушчова са Кастром познатог као „Споразум о међусобној подршци и војној сарадњи” који је остао на снази као експлицитно важећи споразум између обе земље (Stosic 2022, 82).

започето пребацивање совјетских ракета на Кубу, а до средине октобра стигло је свих 40 јединица, Совјети нису у потпуности стигли да остваре свој план јер је шпијунски авион У-2 направио фотографије на основу којих су Американци идентификовали ракете. Схвативши да је Москва поставила лансирне рампе за ракете кратког и средњег домета у Хавани, као и да се нуклеарно оружје способно да постигне циљеве на југу налази на кубанској територији, чак и до Амазоније (пролазећи кроз Панамски канал), руководство САД није било сигурно да ли може да уништи све ракете, због чега је Кенеди одлучио да уведе војно-поморску блокаду или „карантин“ Кубе и тако спречи даљи долазак совјетских бродова са оружјем.¹⁶ Осим блокаде, руководство САД покренуло је припреме за војна дејства, убрзано пребацујући своје трупе на Флориду.

Амерички председник Џон Кенеди се у телевизијском преносу обратио америчком народу и совјетском руководству, објавивши карантинску зону на удаљености од 500 миља око обала Кубе, чиме је сваком броду који би упловио у поменућу зону претило моментално уништење. Упркос томе, Хрушчов је саопштио да ће совјетска флота игнорисати незакониту блокаду и да ће наставити да обавља регуларне пловидбе на Кубу (George 2013, 82). Након тога, Кенеди је написао „Белу књигу“, у којој је Куба окарактерисана као „сателит СССР“, и опасност за целу хемисферу. Након открића америчке администрације совјетске инсталације нуклеарних бојевих глава на кубанској територији, у стратешком смислу совјетска страна је остварила привид равнотеже снага, преокренувши свој дефицит у нуклеарном наоружању у светској јавности у своју корист. Међутим, бирајући стратегију ниског интензитета, Извршни комитет Савета за националну безбедност на челу са Кенедијем одлучио је да уведе војно-поморски карантин Кубе као „моралније“ решење од бомбардовања или директног нуклеарног сукоба. На тај начин, северноамеричка администрација је применила тактику умереног одговора, доводећи СССР у дипломатски ћорсокак, будући да су на столу остале само две опције: капитулација или одговорност за ескалацију нуклеарног сукоба. Тиме су САД на међународном плану

¹⁶ Суочен са размештањем совјетских пројектила, Извршни комитет Савета за националну безбедност САД предложио је председнику три опције: изненадно ваздушно бомбардовање ракетних база, бомбардовање командних места и складишта нуклеарних бојевих глава, праћено инвазијом на Кубу, и коначно, поморску блокаду коју је Пентагон ипак сматрао сувише благим одговором.

поново учврстиле своју позицију једине суперсиле и Вашингтон је стекао престиж у корист Москве. Наиме, на глобалном плану, позиционирање нуклеарних балистичких пројектила, способних да стигну до југоисточног дела САД за неколико минута, изазвало је стање трајне несигурности у односима између Истока и Запада, односно неуравнотежену мултиполарност. Стога, да би учврстила своју хегемонистичку позицију, и политички осигурала улогу Кенедија као председника, америчка администрација пласирала је у јавност алармантно стање изазвано Кубанском ракетном кризом, а применивши најнижи могући ниво одговора на совјетску „провокацију”, амерички председник је представљен као „жртва и херој”, уместо агресор. Са друге стране, Совјети су направили стратешку грешку, будући да је Хрушчов донео одлуку да се цела операција на Куби спроведе у тајности, тврдећи да је откривено оружје постављено у неофанзивне сврхе, односно не ради напада и против-одговора америчким ракетама, већ ради одбране Кубе. На тај начин, Кенеди је добио одрешене руке да одређује услове преговора о разоружавању у складу са сопственим интересима.¹⁷ Имајући у виду све наведено, Кубанска ракетна криза представља пример једног општег, трајног и цикличног сукоба чији корени надилазе идеолошки контекст и који се пре манифестује као резултат једне континуиране геополитичке борбе две велесиле, у циљу онога што свака идентификује са сопственом безбедношћу и националним интересима (Stosic 2022, 79).

Конечно, у овом сукобу гарант мира била је доктрина која је одржавала равнотежу и чувала обе суперсиле од узајамног уништења.¹⁸ Ипак, са тачке гледишта глобалне геополитичке динамике, Кубанска ракетна криза завршила се победом САД, јер је основни циљ Совјета био модификација равнотеже атомског оружја распоређеног широм света и на територијама блиским њиховој нацији. Размештање совјетских пројектила на Куби значајно је смањило постојећу нуклеарну асиметрију између две суперсиле и у том смислу Хрушчов

¹⁷ После вишеструких тајних преговора, из којих је Фидел Кастро искључен, Кремљ је 28. октобра изразио спремност да повуче ракете са Кубе, у замену да Кенеди повуче ракете постављене у Турској и не изврши инвазију на Кубу. Такође, без сагласности са Кубом Совјети си дозволили да САД изврше инспекцију острва.

¹⁸ Ова доктрина је заправо чинила нуклеарни рат немисливим, јер је на основу узајамног загарантованог уништења постојала атмосфера поверења између велесила, пошто је потенцијална агресорска држава била изложена противудару, тј. аутоматском нуклеарном уништењу.

је само одговорио САД првенствено користећи совјетске нуклеарне пројектиле на Куби као меру одвраћања. Међутим, иако је СССР убедио Вашингтон да у замену за демонтажање војне базе у Турској и обећање САД да неће покушавати да оборе режим Фидела Кастра дозволи демонтажање ракета на тлу Кубе, Хрушчов је био јавно понижен, обезбеђујући Кенедију значајну моралну, политичку и стратешку предност да води преговоре за повлачење наоружања у своју политичку корист. Наиме, у преговорима са Совјетима Кенеди се формално ни на шта није обавезао и све је остало на речима, дозвољавајући САД да на различите начине спроводи своју непријатељску политику према Куби.¹⁹ У том смислу, криза је попримила стратешки карактер, служећи углавном унапређењу нуклеарне моћи социјалистичког кампа и решавајући се за велесиле, тј. САД и СССР, али не и за Кубу, као малог савезника. Иако представља један од најдраматичнијих догађаја модерне историје, Кубанска ракетна криза је истовремено и један од догађаја који је у највећој мери погрешно тумачен. Наиме, Кенедијева улога у кризи ни приближно није била тако херојска, већ првенствено политичка и пропагандна, јер сама криза није драматично угрожавала националну безбедност САД, нити је реално нарушавала постојећу нуклеарну равнотежу, будући да је Хрушчов, иако је послао бојеве главе и балистичке ракете средњег домета на Кубу, наредио да те главе буду одвојене од ракета. Осим тога, није се могло говорити о нарушавању равнотеже већ пре неравнотеже, јер су САД претходно инсталирале ракете са атомским бомбама уз совјетску границу у Турској, а укупан број бојевих глава САД је увелико надмашивао број ракета СССР. Напослетку, Кенеди је прихватио ове услове Хрушчева како би повратио политички престиж након пораза у Заливу свиња и себе представио као хероја у борби против потенцијалног „нуклеарног Армагедона” и „међународног комунизма” (Stern 2020).

Иако је Кенеди следио исти курс као и његов претходник и америчка безбедносна стратегија није претрпела радикалне промене, Кенеди је за саветнике одабрао интелектуалце који су у решавању проблема примењивали суптилнији приступ у односу на генерале или адмирале који су били саветници председника Ајзенхауера или Трумана. На овај начин, Кенеди је заправо следио „сопствену

¹⁹ У том смислу, америчка администрација је од тада уместо да учврсти позицију Кубе у односу на САД, усвојила закон којим је забранила трговину северноамеричких компанија са Кубом, а исту позицију слабости доживела је и Русија, због чега су се Кубанци осећали изданим (Coltman 2005, 234-235).

политику” постајући свеснији различитих арена (класичне војне наспрам нуклеарних и политичко-идеолошких) у којима се одвијало совјетско-америчко ривалство, а чији су резултати зависили од партијских борби унутар држава. Иако је свет био подељен између *Pax Americana* и *Pax Sovietica* као два пола светске моћи, да би умањили могућност нуклеарног холокауста, Кенеди и Хрушчов су 1963. године успоставили делимичну забрану нуклеарних проба, док је у Латинској Америци и на Карибима ракетна криза послужила као катализатор да се овај регион прогласи слободним од нуклеарног оружја на основу Уговора из Тлателолка (*Tratado de Tlatelolco*, 1967). Међутим, упркос чињеници да је овај процес контроле наоружања водио у правцу окончања Хладног рата, САД и Русија су се у августу 2019. званично повукле из Уговора о нуклеарним снагама средњег домета из 1987, остављајући отворена врата за развој нових нуклеарних сукоба, а тренутна ситуација у Украјини учинила је ово јаснијим но икад (Stosic 2022, 84)

У том смислу, може се закључити да су након Кубанске ракетне кризе новонастали геополитички процеси формирали нову фазу међународних односа коју је одликовала изградња неуравнотеженог монополарног поретка моћи на челу са Америком као јединим хегемоном. Вашингтон је започео конституисање новог светског поретка у складу са својим геополитичким интересима, не штедећи при томе чак ни своје западне савезнике у оквиру атлантске геополитичке парадигме. Заправо, у новонасталом униполарном поретку САД су отпочеле снажне процесе територијалног ширења ка Истоку, али и веома одлучно ка границама Руске Федерације.²⁰

СУКОБ У УКРАЈИНИ: ПРЕКРЕТНИЦА У ГЕОПОЛИТИЧКОМ ПРЕОБЛИКОВАЊУ СВЕТА И(ЛИ) УВОД У ТРЕЋИ СВЕТСКИ РАТ?

Када је у постхладноратовском периоду тридесетак година након Кубанске ракетне кризе, деведесетих година XX века, дошло до дисолуције биполарне структуре међународног система и консолидације Новог светског поретка ослоњеног на унилатерално деловање САД и моћ највеће војно-политичке алијансе НАТО, није дошло до стабилизације међународног система, већ напротив,

²⁰ Не бирајући средства, САД грабе шта и где желе и орвеловски фабрикујући реалност, стварају тако безочно-фиктивну историју (Vlajki 2013, 377).

безбедносни изазови су се на глобалном нивоу увећали, будући да је новонастала прерасподела моћи, на основу употребе војне силе и претње силом, подразумевала очување позиције најмоћнијих међународних субјеката на рачун оних чија је моћ ослабила (Нај 2006). Резултат оваквог поретка био је заправо последица директног политичког, економског и војног интервенционизма западних земаља предвођених унилатералним деловањем Америке од деведесетих година XX века, па све до данас, и самим тим нарушавања суверености бројних држава, као и игнорисања релевантних међународних институција, те и консекутивна ерозија кредибилитета истих. Примењујући принцип по коме циљ оправдава средство, а уз промоцију вредности демократског мира као парадигме међународне безбедности, односно атлантистичке геополитичке парадигме, политика америчке глобалне доминације континуирано спроводи милитаризацију света и геополитику деструкције у којој се бескрупулозно подривају државни, национални, економски и културно-идентитетски интереси било које земље. У том смислу, после окончања Хладног рата, Запад је наставио стратегију војног окруживања Русије и процесом ширења НАТО, Америка се готово нашла у руском „комшилуку”, будући да је искористила некадашње совјетске републике као терен за одмеравање снага дојучерашњих хладноратовских ривала.²¹

Међутим, од 2007. године, уз све очигледнији процес трансфера глобалне моћи и измештање епицентра економско-финансијских дешавања са евроатлантских простора у источнопацифички регион,

²¹ Формиран 1949. НАТО је првобитно имао 12 чланица. Након распада СССР 1991. год. и обећања последњем лидеру Совјетског Савеза, Михаилу Горбачову (*Михаил Сергеевич Горбачёв*), да се НАТО неће ширити на исток ако уједињена Немачка остане у Атлантском савезу, у периоду 1999–2017 НАТО се прикључило 13 чланица, од Естоније на северу до Бугарске на југу, чиме су евроатлантске силе ставиле под контролу источну Европу и западну обалу Црног мора. На тај начин, да би спречиле Русију да контролише приобалне области, луке и морске пролазе и потиснуле је ка унутрашњости континента, САД и НАТО прибегли су стратегији „чврстог загрљаја анаконде” утемељеној на овладавању ободним деловима азијског прстена и стезању обруча око Евроазије (Spruckman 1942, 17). Коначно, иако Москва инсистира на реконфигурацији НАТО из 1997. год. (што подразумева повлачење инфраструктуре НАТО из Балтичких држава, Пољске, Чешке, Мађарске и са Балкана) једини документ између Русије и НАТО по којем су се западни савезници обавезали да неће трајно упућивати борбене трупе у нове, тј. бивше чланице Варшавског пакта, осим ако се околности не промене, потписан је 1997. год., односно пре првих проширења Алијансе током 1999. године. Тиме је Русија начинила стратешку грешку, губећи након Хладног рата статус велесиле у Европи, због чега су напредна проширења Алијансе за председника Путина била прелазак „дрвене линије”, тј. директна и недопустива безбедносна претња Русији.

долази до драстичног заокрета у спољнополитичком дискурсу Русије која заузима критички став према унилатералном деловању САД и њеном вођењу спољне политике са позиције силе у односу на националне интересе других држава. Са поменутом прекретницом у руско-америчким односима убрзавају се и процеси редефинисања постојећег глобалног међународног система.²² Са друге стране, упоредо са јачањем руског национализма САД таргетирају Русију као највећу претњу њиховој националној безбедности и од 2011. год. интензивирају русофобни наратив,²³ чему свакако доприноси приближавање Кремља Ирану и режиму Башара ел Асада у Сирији, а нарочито репозиционирање Русије као регионалне силе 2013. год., када се Немачка због своје зависности од енергије економски окреће Русији и последично удаљава од утицаја САД, чиме долази до урушавања геополитичке динамике Европе успостављене током Хладног рата.

На овај начин, долази до дубоких геополитичких промена, јер се источноевропски коридор састављен од балтичких држава, затим Пољске, Чешке, Словачке, Мађарске, Румуније и Бугарске (назван Интермариум коридор), а формиран као ретенционо подручје између Русије и САД које је поделило Европу између два хладноратовска блока, померио ка Истоку. Другим речима, развијањем енергетске мреже Русија постаје велики снабдевач Европе и великих економских и демографских центара источне Азије (Кине, Индије, Јапана, Јужне Кореје) нафтом и гасом, чиме на међународној сцени долази до репозиционирања некадашњих држава савезница Запада (Stosis 2022, 85).

Ово геополитичко прекрајање и поновно појављивање Русије забринуло је САД које су у складу са англосаксонским геополитичким доктринама²⁴ утканим у своју Стратегију националне безбедности,

²² Базирајући спољнополитички концепт Русије на реалполитичким постулатима и универзалним етичким вредностима, а у складу са актуелним геополитичким контекстом, Путин је почетком XXI века започео трансформацију дотадашњег спољнополитичког курса Русије, указујући на чињеницу да се због агресорске политике САД свет налази у вртлогу константних криза, чиме је урушен не само међународни систем, него и основе глобалне безбедности (Putin, 2007).

²³ Русија се одређује као експанзионистичка држава, а председник Владимир Путин као живо оличење руске амбиције усмерене ка изградњи новог руског царства.

²⁴ Амерички адмирал Алфред Мехен (*Alfred Thayer Mahan*) је сматрао да САД имају „поморску судбину”, а тиме и могућност да владају светом, али да би је оствариле морају да сузбију путем коалиције са другим снажним поморским државама претензије Русију као моћне континенталне државе на евроазијском копну да изађе на топла мора (Mahan 1890, 6–8, 25–89). Иначе, концепте таласократије и телурократије су даље развијали и

настојале да помоћу тзв. санитарног кордона у међуморју, односно војно-политичком и економском зависношћу задрже Немачку под својом контролом²⁵ и тако преко Европе формирају трансатлантски амерички мостобран ка Евроазији,²⁶ задржавајући геополитичке претензије Русије на регионалном нивоу (Бжежински 1999, 84).²⁷ У циљу осујећивања сваке могућности формирања евроазијског блока и савеза између Москве и Берлина, а у контексту новонастале геополитичке реконфигурације моћи, избијање сукоба постало је неминовно, те је вишеструка подривеност Украјине (културно-цивилизацијска, друштвено-политичка и војно-безбедносна), као најужег подручја руских стратешких интереса ван граница Русије и тиме најважније постсовјетске државе, послужила не само као полигон за сучељавање различитих интереса САД и Русије, већ и

многи други теоретичари. Тако је нпр. Хелфорд Мекиндер (*Halford Mackinder*) развио теорију Срца света (*Heartland*), први разрадивши варијанту таласократске теорије, усмерену на дугорочну изолацију телурократских фактора. Пишући о „географској осовини историје“ или „осовинском подручју“ (*Pivot Area*) које је геополитички истоветно са Русијом, Мекиндер истиче да онај ко контролише Светско острво (*World island*), тј. Азију, Европу и Африку као витални простор и његово средиште или срце, које је у супротности са ободом, тј. полицентричним проширењем у виду мозаика, успоставља светску превласт. Срце (*Heartland*) представља Русију као монолитну целину уоквирену приобалном територијом Евроазије која се зове Унутрашњи или периферни полумесец (*Inner or marginal Crescent*). Унутрашњи полумесец чине земље дуж поморског периметра Евроазије, од Балтика до Пацифика, док спољашњи полумесец чине англосаксонске земље као што су САД, Канада и Велика Британија. Кључна теза ове теорије је да ће онај ко доминира источном Европом контролисати Срце копна, а ко год контролише Срце копна, контролисаће Светско острво, као што ће и онај ко контролише Светско острво, заправо владати светом. Стога, јасно је да су западне силе увек виделе Русију као свог противника, покушавајући да је одвоје од Немачке (Makinder 2009, 82–83, 155; Makinder 1904, 421–437).

²⁵ У том циљу, непосредно након избијања сукоба у Украјини, амерички државни секретар Ентони Блинкен (*Antony Blinken*) најавио је важност америчког финансирања „Иницијативе три мора“ која подразумева плаформу сарадње 12 држава средње и источне Европе смештених између Балтичког, Јадранског и Црног мора, а ради наводног очувања енергетске сигурности Европе. Наиме, иако је у почетку Немачка била суздржана по питању Иницијативе, након 2017. године и Трампове (*Donald Trump*) критике Берлина због енергетске зависности од Русије, Немачка политичка елита је попустила пред интересима САД које виде источну Европу као потенцијално тржиште за свој гас.

²⁶ Ширењем НАТО ка Истоку и укључивањем Украјине, ова територија постала би бастин атлантског утицаја у целом Каспијском региону, те и потенцијална капија НАТО или несумњива претња руским интересима (Дугин 2004, 203).

²⁷ О важности стратешког партнерства између Немачке и Русије, посебно у области енергетике и гасне индустрије, говори и чињеница да је Немачка пре избијања сукоба у Украјини покривала више од трећине својих потреба за енергентима управо увозећи их из Русије, као и накнадна саботажа гасовода Северни ток, поводом које спроведена истрага ипак није „могла да идентификује кривце“.

неуралгична тачка потенцијалног урушавања Европе и избијања Трећег светског рата.

Када је реч о културно-цивилизацијској компоненти руско-украјинског питања, која је у идентитетском смислу од пресудног значаја будући да обухвата историјски, језички и религијски контекст у коме је формиран однос Руса и Украјинаца, требало би истаћи да је Украјина била део Русије не само током средњег века, тј. периода Кијевске Русије, него и током периода Царске Русије, односно од 1654. године,²⁸ као и током СССР, са изузетком кратког периода украјинске независности 1917. године. Иако је савремена Украјина по величини територије и броју становника била једна од највећих европских држава, након распада СССР и стицања независности 1991. године, њен национални идентитет остао је подељен између југоисточног²⁹ и северозападног дела Украјине који су, као напреднији и индустријски развијенији остали традиционални и проруски оријентисани, тј. против уласка у Северноатлански савез, док се северозападни део Украјине као унијатски,³⁰ окренуо Западу и евроатланским интеграцијама уз изричито негирање руско-украјинских веза.³¹ Период деведесетих година у том смислу представљао је за

²⁸ Крајем XVII века Русија почиње да шири своје територије у правцу југо-запада, да би током XVIII века готово освојила целокупну територију Украјине (изузев њених најзападнијих делова попут Галиције, делова Волинске области и Буковине), чиме добија излаз на Црно и Азовско море, као и протекторат на Крим (1774.), а распадом Пољске и додатну могућност ширења ка Западу и даљем припајању територије Белорусије, западне Украјине без Галиције, католичких делова Пољске и Литваније (Милосављевић 2013, 143–145).

²⁹ Југоисточни део Украјине са доминацијом рускојезичког становништва и верника Украјинске православне цркве под јурисдикцијом Московске патријаршије обухвата Харковску, Дњепропетровску, Доњецку, Луганску, Запорошку, Николајевску, Херсонску и Одеску административну област, као и републику Крим и град са специјалним статусом Севастопол (Петровић, Буквић 2019, 118).

³⁰ Унијати или Грко-католици су покатоличени православци који су у време Брестовске уније 1596. год. прихватили римокатоличку доктрину, али наставили да практикују православље, те се након Уније највећи број преобращеника и вратио православљу. Данас у савременој Украјини око 10% становника који су унијати насељени углавном на крајњем западу, тј. Галицији, Лавовској, Ивано-франовкој, Тернопольској, Ровенској и Закарпатској области, а њихов утицај је од пресудног значаја у промовисању државне и националне идеологије независне Украјине (видети Efimenko 1999).

³¹ Негирање заједничког порекла три братака источнословенска народа – Руса, Украјинаца и Белоруса – , као и фабриковање историје путем квазинаучне интерпретације украјинске прошлости ради стварања сопственог националног идентитета и изградње свести украјинског народа као посебног и радикално другачијег од руског распрострањено је у готово свим украјинским уџбеницима историје који представљају руско-украјинске односе са аспекта изразите русофобије и колонијалних амбиција руске империје наспрам тзв. украјинске цивилизацијске самосвојности.

Украјину период редефинисања националног идентитета током кога је она пролазила кроз различите фазе. Тако је од 1992. године Украјина заправо балансирао између савезништва са Русијом, САД, и ЕУ. До краја 1994. и под мандатом председника Леонида Кравчука (*Леонід Кравчук*) Украјина се политички удаљила од Русије и окренула економској сарадњи са Западом, да би током владавине председника Леонида Кучме (*Леонід Кучма*) од 1999. до 2004. год. побољшала односе са Русијом, сарађујући истовремено са Западом. У том смислу, јасно је да генеза ратног сукоба у Украјини није историјске, него геополитичке природе, односно укотвљена у субверзивном деловању Запада чији је циљ преоријентација Украјине. Коначно, осим културно-политичке подељености Украјине у југоисточном и северозападном делу земље, као и опште политичке нестабилности, економска нефункционалност и висок степен корупције додатно су допринели дестабилизацији државе, учинивши је погодним тереном за изазивање сталних конфронтација и сукоба у виду тзв. обојених револуција, због чега су данас не само њена перспектива и опстанак угрожени, него и целокупна глобална стабилност савременог света.

Наиме, у другом кругу председничких избора 21. новембра 2004. године званично је изабран је Виктор Јанукович (*Виктор Федорович Янукович*), међутим уз посредништво Запада омогућено је да Јануковичев противкандидат и заговорник уласка у евроатлантску алијансу, Виктор Јушченко (*Виктор Андрійович Ющенко*),³² прогласи резултате избора нелегитимним. Истовремено, широм земље организовани су масовни протести и демонстрације, након чега је Врховни суд Украјине прихватио захтеве Јушченка као легитимне и избори су 26. децембра 2004. поновљени, али не у целости, него само други круг. Да би постигли жељени циљ и поставили прозападну владу, процес понављања избора пратила је Организација за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС) која је у складу са директивама САД и ЕУ подржала Јушченка. Коначно, под „норанцастим режимом”

³² У циљу што радикалније промоције политичког украјинства, председник Јушченко је при крају свог мандата прогласио херојем Степана Бандеру (*Степан Андрійович Бандера*) под чијим руководством је украјинска нацистичка дивизија „Галиција“ починила бруталне злочине и зверства током Другог светског рата. Наиме, Бандера је био лидер „Организације украјинских националиста”, као и један од главних иницијатора стварања „Украјинске побуњеничке армије” (УПА), која се борила против совјетских трупа и заједно са немачким нацистима убили хиљаде Украјинаца, Јевреја и Пољака у западној Украјини (Милинчић 2010). Осим величања нацистичке идеологије, Јушченку није било страна ни фабриковање историје у вези са епидемијом глади у Украјини тридесетих година прошлог века, а подржавао је и забрану употребе руског језика као званичног језика „националних мањина.”

председника Јушченка (2005–2009) Украјина је индиректно оружано подржавала Грузију током руско-грузијског сукоба, што је додатно заострило руско-украјинске односе. Наиме, рат у Грузији избио је 2008. због отцепљења грузијских територија Абхазије и Јужне Осетије које су изгласале независност. Рат се окончао потискивањем грузијске војске из ове две области њиховим признањем од стране Русије. Иначе, овај сукоб је такође имао „енергетску позадину”, те је као последица сукобљених геополитичких интереса избио у виду индиректног окршаја Русије, ЕУ и САД због изградње гасовода Набуко, осмишљеног као алтернатива руском Северном току 1, а ради ослобађања енергетске зависности ЕУ од Русије.³³

Конечно, на председничким изборима одржаним 2010. године победио је Јанукович, а тежње Украјине да постане чланица НАТО су заустављене, што је поново истакло дубоку разједињеност и подељеност украјинског становништва на југоисточни или проруски и севернозападни или прозападно оријентисани део. Наиме, након што је тадашњи председник Јанукович обновио политичке односе са Русијом и одбио да потпише споразум о придруживању са ЕУ, претходно одобрен од стране украјинског парламента, 21. новембра 2013. године избили су насилни протести у Кијеву познати као Евромајдан или Мајданске револуције који су кулминирали 22. фебруара 2014. организованим државним ударом и свргавањем председника Јануковича од стране опозиционарских снага, идеолошки екстремно националистичких и неонацистичких, претежно са запада Украјине, тј. из Галиције, а обучаваних од стране западних специјалних обавештајних служби. Касније, у континуитету су постављани марионетски режими супротстављени интересима Москве, те је након Јануковича за председника изабран Петар Порошенко (*Петро Порошенко*) за време чијег мандата (2014–2019) је основана аутокефална Украјинска православна црква, одвојена од Московске патријаршије, чиме су 2018. године ојачане верске поделе и постављен темељ актуелном гушењу канонски признате православне Московске патријаршије у Украјини. Након Порошенка на власт је дошао актуелни председник Владимир Зеленски (*Володимир Зеленский*), такође прозападно оријентисан и бескрупулозан у спровођењу америчке политике оличене у борби до „последњег Украјинца”.

³³ Гасовод Набуко је требало је да иде из Азербејџана, преко Турске, Румуније, Бугарске, Мађарске и Аустрије

Свакако, у геополитичком смислу, на даљи ток догађаја који се све више развијао у правцу ратног сукоба радикално је утицао кримски референдум и припајање Крима и Севастопоља Руској Федерацији 18. марта 2014,³⁴ као и проглашење независности Луганске Народне Републике и Доњецке Народне Републике (ЛНР и ДНР) (Jack & Busvine 2022) 12. маја 2014., чији је суверенитет Русија признала 21. фебруара 2022, а на основу кијевског непоштовања Минског споразума од 12. фебруара 2015.³⁵ Са циљем „демилитаризације” и „денацификације” Украјине, односно да би стала на пут убијању, угњетавању и кршењу слободе националног опредељења и изјашњавања проруски оријентисаног становништва, руске власти

³⁴ Када је украјински парламент одобрио закон о елиминацији званичног статуса руског језика у источним и јужним регионима републике са већински русофоним становништвом, Русија је да би одбранила своје интересе и интересе проруских грађана на Криму анексирала Крим – полуострво независне Украјине које је некадашњи совјетски лидер Хрушчов 1954. поклонио Украјини, а које Русија културно-историјски перципира као део свог националног идентитета, јер 2/3 становништва на Криму чине етнички Руси. Иначе, геостратешка важност Крима огледа се у његовој истуреној позицији у акваторију Црног мора и војним инсталацијама у бази Севастопол. Геостратешка повезаност Црноморског региона (Крима) са Каспијским регионом од преломног је значаја у геополитичком смислу, јер се на овом простору налазе огромне резерве нафте и природног гаса, због чега су САД одувек тежиле да Црноморски регион искористе као одскочну даску за продор ка Каспијском региону. Стога је одмах по преузимању дужности актуелни амерички председник Џозеф Бајден (*Joseph Biden*) разговарао са генералним секретаром НАТО, Јенсом Столтенбергом (*Jens Stoltenberg*), о јачању веза између САД и НАТО. Са тим циљем, крајем јануара почели су војни маневри Атлантског савеза у Црном мору и размештање америчке морнарице која је са украјинским ратним бродовима и другим НАТО партнерима, услед сецесионистичке анексије Крима 2014. и нагомилавања руских војних снага у црноморском региону, извела низ тактичких војних вежби са своје стране, у настојању да задржи свој монополистички положај у експлоатацији и транспорту енергетике у Каспијском региону. Кремљ жели да обезбеди гасовод Турски ток, који иде од Русије ка Европи, преко Турске, Бугарске, Србије, Мађарске до Аустрије и спречи да Црно море постане „НАТО језеро, јер је питање нафтовода и гасовода у региону једно од централних у геостратегијском деловању САД које настоје да прошире своју зону утицаја у циљу дугорочног остваривања енергетске безбедности својих трансатлантских партнера у ЕУ, док Русија тежи да ојача своје позиције изградњом нових подморских гасовода (Јужни ток, Турски ток, Северни ток 2) и тако елиминира зависност од Украјине као транзитног енергетског коридора.

³⁵ Бивша канцеларка Немачке Ангела Меркел (*Angela Merkel*) је почетком децембра 2022. признала да су споразуми из Минска били у ствари куповина времена и покушај да се Кијеву да време да ојача војску. То је потврдио и бивши председник Француске Франсоа Оланд (*François Hollande*), као и сам Петар Порошенко који је у документарцу Би-Би-Сија „Путин против Запада” изјавио да су Мински споразуми заправо послужили да се током осам година изгради глобална проукрајинска антипутинска коалиција (Восток 2023).

су 24. фебруара 2022. покренуле „специјалну војну операцију”, наредивши напад на главне украјинске градове (Кијев, односно Новорусију, Харков, Одесу, Мариупољ и Краматорск).

Имајући у виду све наведено, јасно је да садашња геополитичка ситуација Украјине вишеслојна и условљена не само њеним културно-историјским и политичким контекстом, већ и специфичним геостратешким положајем који је од пресудне важности када је реч о руској националној безбедности. Наиме, Украјина представља део Русије, познат као „меки трбух”, јер се на тлу Украјине сударају евроатлантистичке претензије тзв. Римланда са евроазијским континенталистичким које као „срце копна” делују зауздавајуће. У том смислу Украјина је бедем који потенцијално штити Русију до Карпата. Међутим, ако би Украјина постала део НАТО, не само руско већ и белоруско „јужно крило” остало би отворено на потезу од полске источне границе скоро до Волгограда на југу до Азовског мора (Гајић, Рајић 2022, 131). Стога, јасно је да за Запад Украјина има употребну вредност не само као територија богата природним ресурсима, него и као сила која користи своје топовско месо у борби против Русије. Како су одувек живеле на рачун других и захваљујући експлоатацији туђих ресурса и вештачки одржаваној монетарној стабилности упумпавањем долара без реалног покрића, Запад и ЕУ се од 2009. налазе на путању дубоке рецесије из које покушавају да се извуку изазивањем глобалних криза, чије предворје је свакако била Ковид пандемија, а наставак је Украјинска криза.

Управо путем Украјине као полигона за реафирмацију своје моћи Запад настоји да се територијално прошири и освоји ново тржиште за пласирање своје робе, преотимајући како људске тако и природне ресурсе Украјине и Русије. Такође, за ЕУ су енергетски коридори Украјине од виталног значаја, јер снабдевају гасом енергетски дефицитарне чланице, али северноатлантска политика САД усмерена је ка слабљењу ЕУ ради очувања своје позиције моћи, те доводе ЕУ у конфронтацију са Русијом, не хајући за потенцијални развој дуготрајних и глобалних сукоба и дестабилизацију ЕУ.

Дакле, за Русију украјинско питање представља питање фундаменталне националне безбедности, јер је Украјина критична безбедносна зона са које се не сме дозволити преливање нестабилности или распиривање антируских тежњи ради преноса сукоба на европски део руске територије, будући да би то у међународном смислу значило улазак у Трећи светски рат. Због тога, Украјина мора да

остане у интересној сфери Русије, али као потпуно реинтегрисана и безбедносно сигурна у новонастале континенталистичке савезе којима гравитира Русија, или задржи бар статус неутралног „тампона” између Русије и сила европског Римланда (Гајић, Рајић 2022: 132).

Коначно, оружана акција Русије против Украјине није само гарант очувања виталних геополитичких интереса, него и кредибилитета позиције глобалног хегемона. Уколико би се десило да Русија нема снаге и устукне пред ширењем НАТО алијансе преко њених „црвених линија” и не буде способна да потисне утицај САД из Европе, она би показала да није достојна да буде предводница у процесу преобликовања глобалног светског поретка. У том смислу, сукоб у Украјини представља више од одбране националних руских интереса, он је заправо попрिште предодређено да покаже да ли је дефанзива Запада под америчким вођством незаустављив процес или ће колективни Запад пред руском офанзивом остати уједињен и способан да задржи своју позицију доминантног унилатералног хегемона, способног да спречи интегрисање Русије у евроазијски простор.

ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА

У контексту описаних дешавања и наведених ставова, може се закључити да се у датим кризама уочавају одређене сличности, као и да исте делују као катализатори убрзаних промена глобалног односа снага, односно процеса редистрибуције моћи и преобликовања глобалне геополитичке динамике од биполарног ка готово униполарном међународном поретку са САД као водећом светском силом, уз потоњу постепену реконфигурацију и еволуцију међународног система у коме, уз опадање доминантне позиције САД, долази до јачања других сила у успону (Кине, Русије, Индије) и све очигледније афирмације мултиполарног светског поретка.³⁶ Наиме, компаративна анализа различитих аспеката глобалне безбедности, као и спољнополитичких проблема са којима се руска држава сусрела

³⁶ Упркос западним санкцијама Русији, руско-кинеска сарадња у области трговине достигла је рекордне нивое, а Москва и Пекинг заузеле су заједничку визију глобалне геополитичке трансформације базиране на заштити својих националних интереса, али и демократском светском поретку утемељеном на поштовању међународног права. У том смислу, руски председник Путин истакао је стабилношћу димензију руско-кинеских односа, као и жељу Русије да појача војну сарадњу с Кином, на шта је Си Ђинпинг (*Xi Jinping*) одговорио да је Кина спремна (Euronews Srbija 2022).

током Кубанске ракетне кризе у прошлости, као и сада током кризе у Украјини, указује на ревитализацију хладноратовске логике, али и чињеницу да су односи Русије и Запада детерминишући фактори међународне стабилности и безбедности. У том смислу, сасвим је јасно да крај Хладног рата није довео до корених промена у структури међународног система, већ је само као катализатор разобличио константно безбедносно надметање за моћ великих сила и геополитичку динамику у којој је првобитна расподела моћи од биполарности прерасла у неуравнотежену мултиполарност са глобалном доминацијом САД. Заправо, анализа савремених спољнополитичких релација јасно показују да се историја понавља и да Русија, и уопште евроазијски простор, јесу били и остали примарни геостратешки циљеви САД у намери да успоставе униполарни поредак и политику глобалног хегемона. Наиме, након победе у Хладном рату америчка политичка елита је прогресивно градила свест о „изузетности и супериорности” америчке нације, те САД у име тзв. колективног Запада настоје да „демократски” наметну целом свету властиту неолибералну идеологију као супститут за социјалистичку „црвену пошаст”, док су заправо, под окриљем заштите људских права на глобалном нивоу стваране основе за јачање десничарских и фашистичких група.

Стога, данас се савремено обличје неонацизма јасно манифестује на украјинској земљи, где под америчком рукавицом немачки тенкови са нацистичким ознакама у контексту унутарнационалног сукоба са Украјином, поново ратују против Русије.³⁷ Наиме, САД, УК и ЕУ су довеле неонацистички Евро-Мајдан на власт током 2014., а континуираним финансирањем и интензивним опремањем украјинских оружаних снага руководство Северноатланске алијансе покушава да исцрпи Русију као велику етно-просторну целину. Истовремено, окупирана политичка елита Немачке спроводи неоколонијалне интересе америчке „дубоке државе”, што ће резултирати да, лишена руских енергената буде деиндустријализована. Посматрано у ширем контексту, Украјинска криза, односно оружани сукоб са Русијом, протеже се ван регионалног контекста и отвара врата ескалацији сукоба на међународном нивоу, увлачећи у вртлог рата не само Америку већ и Европу.³⁸

³⁷ Тако је некада подељена Европа између две велесиле након Хладног рата у целости постала америчка „(...) од Атлантика до, па и преко, руских граница” (Симић 1999, 275).

³⁸ Традиционално неутралне земље, Шведска и Финска, затражиле су приступ НАТО,

Непоштовање међународног права и ароганција Вашингтона у решавању међународних проблема довели су не само до обесмишљавања међународног система, него и дисолуције модела унилатералне доминације САД светом у коме су од пада СССР уживале. Међузависност и глобализација трансформисали су међународну политику, па је агресивна спољна политика Вашингтона која легитимитет своје међународне моћи заснива на високотехнолошкој војној доктрини, приморавајући све остале да се потчине њеним вредностима и интересима, резултирала високим степеном антиамериканизма широм света. Дакле, у свету са много јаких међународних играча, као што је свет данас, моћ државе произилази из могућности организовања коалиција, у циљу успостављања равнотеже и евентуалног решавања геополитичких конфликта ради даљег јачања и просперитета сваког међународно признатог ентитета.

Као што ни Кубанска ракетна криза није била само кубанска, већ међународна, тако ни данас Украјински сукоб није само украјински, већ међународни. Иако сваки светски поредак тежи стабилности, сви међународни системи су у сталном флуксу са све израженијом тенденцијом убрзаног реструктуирања. Заправо, данас смо сведоци корените и глобалне реконфигурације међународних ентитета која последично бива праћена потресима и убрзаном динамиком геополитичких кретања на светском нивоу (Kisindžer 2008, 716). У том смислу, водећи политику склапања стратешких партнерстава на евроазијском и глобалном простору, како на билатералној тако и на мултилатералној основи, Москва је пре Вашингтона схватила да свет постаје „полиархија”, тј. међународни систем завистан од различитих и међузависних чиниоца (Brown 2007), чиме је дефинитивно трасирала свој пут ка унилатералном јачању сопствених интереса на међународном плану и остваривању глобалне мултиполарне равнотеже.

Конечно, када се бавимо питањем Кубанске кризе изазване нуклеарном конфронтацијом око совјетских пројектила инсталираних на Куби и сукобом између западног и источног блока, предвођеног САД и СССР, и актуелним Украјинским питањем, суштински

док је влада Пољске још током 2022. године изразила амбицију ка модернизацији и јачању својих војних способности, чиме би се њен утицај у ЕУ и НАТО интензивирао. Ову чињеницу потврђују и недавни преговори са Берлином о слању тенкова у Украјину у којима је Пољска имала главну реч (Јакић 2023).

отвореном због сукоба Русије и тзв. колективног Запада (САД, НАТО и ЕУ), можемо извести следеће закључке: 1) Недавни догађаји су показали да је историја поново у покрету, тј. крај Хладног рата и хегемонија САД отворили су нову еру међународне нестабилности у којој преовлађује војна, односно геостратегија силе. У том смислу, стратешко-глобална конотација Кубанске кризе наставља да генерише нову дестабилизацију света и данас, а евидентна је у украјинској кризи у којој сазнање да Русија има највеће нуклеарно оружје на свету поново изазива неповерење, ривалство и геополитичку конфронтацију САД са Русијом. 2) У ХХI веку, као и током Хладног рата, геополитичке алијансе функционишу као трансмисиони канали, изазивајући кризе које теже глобалном карактеру. Из тог разлога, у садашњем процесу реконфигурације међународног система, Русија реafirмише своју улогу важног светског играча у савезу са Кином, а украјинска криза, попут Кубанске кризе из доба СССР, има суштински важну геостратешку улогу за суперсиле. 3) Геополитички, Америка не може да призна пораз, јер су све лажи којима се служи „дубока држава” огољене (санкције нису бациле Русију на колена, њен БДП није тако мали као што је приказивано и она је издржала што ниједна западна држава не би, у ствари још је и ојачала. Такође, Русија је свесна да је победа у Украјинској кризи питање њеног опстанка, стога гомилање снага на граници са Белорусијом представља потенцијалну одбрану од Пољске која има највише шанси да прва уђе у руско-украјински сукоб. 4) У потенцијалном новонасталом Трећем светском рату све друге државе биле би колатерална штета велесила – на тло САД и Русије не сме да падне нуклеарно оружје, али на друге државе као прокси-територије, да. 5) Пошто Америка примењује доктрину превентивног одговора, Русија ће урадити исто уколико не буде имала избора, дакле Русија ће вероватно бити приморана да посегне за неком врстом нуклеарног одговора, због чега и разматра промену своје нуклеарне доктрине (Qarawi 2023).

РЕФЕРЕНЦЕ

- Вигњевећ, Марко. 2020. „Савремена реафирмација Монроове доктрине.” *Политичка ревија* 63 (1): 135–157. doi: 10.22182/pr.6312020.5
- Восоток. 2023. „Порошенко: Мински споразуми дали осам година да се изгради глобална проукрајинска антипутиновска коалиција” https://www.vostok.rs/index.php?option=btg_novosti&catnovosti=2&idnovost=139729&Porosenko:-Minski-sporazumi-dali-osam-godina-da-se-izgradi-globalna-proukrajinaska-antiputinovska-koalicija
- Гајић, Александар и Рајић, Никола. „Геополитички оквир руске војне интервенције у Украјини.” *Политика националне безбедности* 22 (1): 127–146. doi: <https://doi.org/10.22182/pnb.2212022.6>
- Дугин, Александар. 2004. *Основи геополитике, књига 2, Просторно мислити*. Зрењанин: Екопрес
- Јевтић, Драган, и Слободан М. Радојевић. 2021. „Хладни рат и државоцентрични концепт безбедности: искуства и паралеле.” *Политичка ревија*, 70 (4): 129–151. doi: 10.22182/pr.7042021.7
- Кенеди, Пол. 2007. *Успон и пад великих сила*. Подгорица: ЦИД.
- Лакић, Марко. 2023. „Пољска постаје тенковска супер сила”. *Политика*. <https://www.politika.rs/scc/clanak/533973/Poljska-postaje-tenkovska-super-sila>
- Милинчић, Љубинка. 2010. „Стјепан Бандера – херој Украјине”. *Политика*. <https://www.politika.rs/scc/clanak/120727/Stjepan-Bandera-heroj-Ukrajine>
- Милосављевић, Слађан. 2013. „Енергетски и војни аспект стратегије безбедности Руске федерације у контексту савременог међународног поретка и односа према Републици Србији”. Докторска дисертација. Универзитет у Београду: Факултет безбедности.
- Нај, Џозеф. 2006. *Како разумевати међународне сукобе*. Београд: Стубови културе.
- Нарочнићка, Наталија. 2008. *Русија и Руси у светској историји*. Београд: Српска књижевна задруга.

- Перишић, Срђан, М., Кајтез, Маја. 2015. „Савремено геополитичко сучељавање Русије и Запада – Да ли је на помолу (нови) раскол између Европе и Русије?” *Војно дело*, 67 (4), 54–74.
- Петровић, Драган, Буквић Рајко. 2019. *Украјинска криза 2013–2019*. Београд: Институт за међународну политику и привреду.
- Симић, Драган. 1999. *Поредак света*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Brown, Seyom. 2007. “Changes Afoot on the Diplomatic Stage”. *The Boston Globe*, <https://www.belfercenter.org/publication/changes-afout-diplomatic-stage>
- Bžezinski, Zbignjev. 1999. *Velika šahovska tabla*. Podgorica: CID.
- Coltman, Leicester. 2005. *Stvarni Fidel Castro*. Zagreb: Kultura i civilizacija.
- Efimenko, A. 1999. *Istorija ukrajinskog naroda*. Beograd: Institut za političke studije.
- Election Program of the All-Russian Political Party “United Russia”. 2007. <https://rg.ru/2007/11/09/er.html>
- Euronews Srbija. 2022. „Si rekao Putinu da put ka mirovnim razgovorima o Ukrajini neće teći glatko”. <https://www.euronews.rs/svet/fokus/73455/si-rekao-putinu-da-put-ka-mirovnim-razgovorima-o-ukrajini-nece-teci-glatko/vest>
- Gaddis, John Lewis. 1997. *We Now Know. Rethinking Cold War History*. Oxford, New York: Clarendon Press.
- George L., Alice. 2013. *The Cuban Missile Crisis: The Threshold of Nuclear War*, New York: Routledge
- Goebels, Joseph. 2000. *Das Jahr, Das Reich, 25.02.1945*.
- Hobsbawm, Eric John. 2009. *Doba ekstrema*, Zagreb: Zagrebačka naklada.
- Jack, Victor and Busvine, Douglas. 2022. “Putin recognizes separatist claims to Ukraine’s entire Donbass region.” *Politico*. <https://www.politico.eu/article/vladimir-putin-russia-ukraine-donbassseparatist-recognition>
- Kennedy, Greg. 2011. *Anglo-American Strategic Relations and the Far East, 1933–1939: Imperial Crossroads*. Routledge: London/New York.
- Kisindžer, Henri. 2008. *Diplomatija*. Beograd: Klub Plus.
- Linares Martínez, Aurilivi. 2009. “Lo que revelan los archivos desclasificados sobre la crisis de los misiles en Cuba y la definición

- de la Guerra Fría.” *Procesos históricos: revista de historia, arte y ciencias sociales*, (16): 82–106. <http://www.redalyc.org/articulo.oa?id=20013209007>
- Mackinder, Halford. 1904. “The Geographical Pivot of History”. *The Geographical Journal*, London: The Royal Geographical Society, 23 (4): 421–437.
- Mahan, Alfred Thayer. 1890. *The Influence of Sea Power upon History, 1660–1783*, Boston: Little, Brown and Company.
- Makinder, Halford. 2009. *Demokratski ideali i stvarnost*. Beograd: Metaphysica.
- Painter, David S. 2002. *Hladni rat*, Zagreb: Srednja Europa d.o.o.
- Putin, Vladimir 2007. “Speech at the 43rd Munich Conference on Security Policy”, 10 February, <http://www.securityconference.de/konferenzen/rede.php?sprache=en&id=179&>
- Spykman, Nicholas. 1942. *America’s Strategy in World Politics. The United States and the Balance of Power*, New York: Harcourt, Brace and Co.
- Stern, Sheldon, M. 2020. *The Cuban Missile Crisis in American Memory: Myths Versus Reality*. Stanford CA: Stanford University Press. <https://doi.org/10.1515/9780804784320>
- Stosic, Sanja. 2022. “The Caribbean Crisis vs. The Ukrainian Crises.” Москва-Гавана: већи сотрудничества: материјали круглог стола, г. Белгород. 24 новембра 2022г. / Под ред. Н.Н. Фомичева, В.Н. Васильева, О.В. Дехнич, С.Х.А. Контрерас. – Белгород: ИД «БелГУ» НИУ «БелГУ», – 78 с.
- Vlajki, Emil. 2013. *Američki teror: o naciji koja nije prestala ratovati od početka svog postojanja*. Beograd: Filip Višnjić.
- Qarawi, Munthir. 2023. „Šta je nuklearna trijada čije je unapređenje Putin naredio?”. *Aljazeera*. <https://balkans.aljazeera.net teme/2023/1/1/ sta-je-nuklearna-trijada-cije-je-unapredjenje-putin-naredio>

Sanja Stošić**Institute for Political Studies, Belgrade*

THE CUBAN AND THE UKRAINIAN CRISIS IN THE LIGHT OF GLOBAL GEOPOLITICAL DYNAMICS

Resume

Crises tend to crystallize developments in the world order and although many claim that we live in a postcolonial era, the reality is that the past is not divorced from the present. Even though the Cuban missile crisis in 1962. didn't end up in raging nuclear warfare, and to a certain degree lessened the Cold War's tensions by establishing better communication between the White House and the Kremlin, the consequences of the U.S.-Russian strategic confrontation were inherently negative, due to the fact that the Crisis actually served to stimulate an arms race competition between the U.S. and the Soviet Union, and overall, the spread of nuclear weapons. In light of this, the world has become highly unstable. First we had bipolarity, and then, after the Post-Cold War era of relative moderation in international politics, the unipolarity of American hegemony, and now, with China and America as the two main actors, the phase of emerging multipolarity has come. While in the past global peace was kept by preventing major military conflicts between great powers, nowadays, the maintenance of global security and worldwide peace requires not only containment of nuclear proliferation but also the implementation of new nuclear doctrines and policies that will diminish the roll and significance of nuclear weapons, and thus nuclear instability. At the other hand, due to its hegemonic status, the U.S. has started to arrogantly impose its interest all over the world and violate international law. Cultivating the Cold War mentality, while overriding sovereignty and interfering in international affairs of other countries, the U.S. has been using the same recipe for over a

* sanja.stosic@ips.ac.rs

6 decades. Within the scope of dealing with the Cuban and the Ukrainian crisis, the U.S. have used same old strategy and tactics based on subversive regime destabilization – from the imposition of pro-American regimes, unfair and forcefully imposed sanctions, proxy wars, to the creation of false narratives which divide public opinion and incite judgement of other countries, etc. Moreover, under the label of national security, human rights and democracy, since the collapse of the Soviet Union, and against Russian demands, the U.S. continued NATO expansion to the East, endangering Russian security and paving its way to Euroasia. In that sense, the Ukrainian crisis may escalate into Third World War with unpredictable global consequences, or nuclear catastrophe. However, regardless of its final outcome, the Ukrainian crises will fundamentally change the security framework of Europe and the relations between East and West. Actually, the Ukrainian war has only accelerated the change of the geopolitical landscape, which has been going through a deep transformation for a long time. Within the EU, NATO *relies on its member countries contributing forces*, meaning it may include traditionally neutral countries, as Sweden and Finland. Due to the intensified cooperation between Russia and China, the emerging new world order is being born, and that world order will surely not rely on the American hegemony. The world order with dominant role of the Anglo-Saxons has suffered the dynamic loss and the time of power politics and the balance of power prevails again. In another words, the world is definitely *realigning* itself, and in its diplomacy, Russia has adapted to global power transition by making associations with different international actors. Overall, the actual Ukrainian crisis has not only brought radical shift in the existing world order and global geopolitical changes, but also a “global energy crisis of unprecedented depth and complexity,” and collapse of today’s Europe. Although for some countries Russia’s invasion of Ukraine was the unexpected scenario of 2022 which has brought problems related to food and energy markets, recent events have shown that both American and the European economy have already been in relative

decline. However, the true scope and depth of the Ukrainian crisis' global impact is only starting to become clear. So, we can conclude that nowadays, we face not only a crisis of enormous dimensions, but a new process of structural change whose end remains unknowable.

Keywords: Cuban missile crisis, Russia, USA, Cold War, Ukraine, European Union, NATO, geopolitics, Eurasia, multipolarity

* Овај рад је примљен 1. фебруара 2023. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 6. фебруара 2023. године.